

УДК 343.35

В. А. ГОРБУНОВ,*ад'юнкт**Харківського національного університету внутрішніх справ*

**СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНЕ ДІЯННЯ В СТРУКТУРІ
ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ УМИСНОГО ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ
МАЙНА ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ
(СТ. 347 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)**

Проаналізовано проблеми змісту суспільно небезпечного діяння як ознаки об'єктивної сторони умисного знищення або пошкодження майна, що належить працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків. Визначено соціально-правові й операційні особливості та форми такого діяння, сформульовано рекомендації щодо вдосконалення положень ст. 347 КК та практики її застосування.

Об'єктивна сторона передбаченого ст. 347 Кримінального кодексу України (далі – КК) складу злочину входить, поряд з іншими його елементами, до підстав кримінальної відповідальності за умисне знищення (пошкодження) майна працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів як посягання на авторитет органів державної влади. Її аналіз – важливий етап кримінально-правової характеристики даного злочину, а також передумова вдосконалення науково-теоретичного базису забезпечення ефективного кримінально-правового захисту інституту правоохоронної діяльності в Україні.

Характеристика умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, що здійснювалася Ю. В. Бауліним, Л. П. Брич, І. І. Давидович, В. Т. Дзюбою, Л. В. Дорош, М. Й. Коржанським, М. І. Мельником, В. О. Навроцьким, В. І. Осадчим, В. В. Сташисом, М. І. Хавронюком, С. С. Яценком та іншими фахівцями, містить низку важливих висновків та положень, у яких розкривається зміст елементів та ознак зазначеного злочину, підстав кримінальної відповідальності за нього, вирішуються деякі проблеми його кваліфікації. Однак у вітчизняній кримінально-правовій науці досі не були предметом самостійного дослідження ознаки, які характеризують об'єктивну сторону передбаченого статтею 347 КК злочину. Дослідження головної з цих ознак – суспільно небезпечного діяння – є метою даної публікації.

Об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 347 КК, виражена вказівкою на два альтернативні види (варіанти) злочинної поведінки – відповідно, *знищення* та *пошко-*

дження предмета злочину (майна, що належить правоохоронцю чи будь-кому з його близьких родичів). Таким чином, її основною (головною) ознакою є суспільно небезпечне діяння, яке виражається у знищенні або (альтернативно) – в пошкодженні предмета злочину. Як складова об'єктивної сторони злочину таке діяння має відповідати сукупності ознак, які надають йому кримінально-правового значення (бути конкретним, усвідомленим і вольовим актом поведінки людини, суспільно небезпечним та протиправним) [1, с. 440]. На перший погляд, за своєю суспільно небезпечною сутністю названі в ст. 347 КК діяння наближаються до такого злочину проти власності, як умисне знищення або пошкодження чужого майна (ст. 194 КК), у зв'язку із чим немає особливої потреби в оцінюванні характеру їх суспільної небезпеки (адже умисне знищення або пошкодження майна як злочин проти власності досліджено в роботах багатьох фахівців – таких, як М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Бояров, Я. М. Брайнін, В. О. Владимиров, Б. С. Волков, С. Б. Гавриш, Н. О. Гуророва, О. О. Дудоров, В. П. Ємельянов, М. Й. Коржанський, П. С. Матишевський, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, М. І. Панов, А. В. Савченко, А. В. Сакун, М. І. Хавронюк, С. С. Яценко тощо.). Однак якщо соціально негативна сутність злочинів проти власності полягає лише в тому, що вони руйнують, пошкоджують або й знищують економічні відносини власності, позбавляють власника можливості володіти, користуватися та розпоряджатися майном [2], то суспільна небезпечність знищення або пошкодження майна, що належить працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам, у зв'язку

з виконанням цим працівником службових обов'язків, описаного в ст. 347 КК, є якісно іншою, що визначається здатністю цього діяння заподіювати шкоду як власності, так й іншим об'єктам кримінально-правової охорони. У структурі зазначеного злочину основним компонентом є посягання на авторитет правоохоронних органів, нормальну і правильну службову діяльність правоохоронця, а заподіяння майнової шкоди суб'єкту правоохоронних відносин через знищення або пошкодження майна (його особистого чи такого, що належить його близьким) – це діяння, яке забезпечує винному посягання на зазначений об'єкт. По суті, в цьому випадку таке пошкодження (знищення) виступає своєрідним «засобом» посягання на авторитет і нормальну діяльність правоохоронців [3, с. 530]. Таким чином, посягання майнового характеру в злочинному діянні, передбаченому ст. 347 КК, відіграє підпорядковану роль, є проміжним елементом механізму заподіяння шкоди відносинам правоохоронної діяльності. Це зумовлено тим, що, як слушно зазначає І. І. Давидович, у конструкції цього злочину представлена така ознака, як зв'язок між посяганням на потерпілого чи його близьких та його службовою діяльністю [4, с. 5]. Отже, характер суспільної небезпеки передбаченого у ст. 347 КК діяння зумовлюється тим, що воно здатне дезорганізувати відносини управління (правоохоронної діяльності в тому числі), негативно позначитися на готовності їх учасників (працівників правоохоронних органів) правильно виконувати покладені на них державою обов'язки. Невпевненість у безпеці свого майна чи майна близьких родичів, страх за цілість цього майна здатні змусити вказаних представників державної влади відмовитися від ухвалення законних рішень чи вчинення необхідних службових дій (припинення правопорушень, притягнення порушників закону до юридичної відповідальності тощо). Саме ця риса передбаченого в ст. 347 КК злочину, на нашу думку, й відрізняє його від злочинів проти власності, в об'єктивній стороні яких також представлено діяння, що полягають у знищенні (чи пошкодженні) майна.

Поняття «діяння» в кримінальному праві охоплює два види поведінки – активну (дію) й пасивну (бездіяльність). Дія – це акт поведінки людини, який полягає у впливі на оточуюче середовище його рухів тіла, бездіяльність – зовнішній акт поведінки людини, який полягає в порушенні обов'язку вчинити визначену законом дію, якщо особа мала таку можливість

[5, с. 49, 60]. Дія є більш поширеною формою суспільно небезпечного діяння (понад 2/3 усіх злочинів, передбачених в Особливій частині КК, можуть бути вчинені тільки дією) [6, с. 115]. Результати аналізу кримінально-правової літератури свідчать, що більшість вітчизняних правознавців, які торкалися питань об'єктивної сторони передбаченого ст. 347 КК злочину, згадують лише про дію як форму злочинного діяння. Лише деякі науковці (зокрема В. А. Клименко, В. І. Осадчий) допускають вчинення цього злочину, поряд із дією, також і бездіяльністю [7, с. 508; 8, с. 141]. Очевидно, однією з причин того, що більшість авторів визнали лише дію суспільно небезпечним діянням в об'єктивній стороні передбаченого ст. 347 КК злочину, є формулювання, використане законодавцем в частині другій зазначеної норми, де говориться: «Ті самі дії, вчинені шляхом...». Однак така позиція видається недостатньо переконливою. Як слушно наголошує О. І. Бойцов, з операційного боку знищення або пошкодження майна можна досягти в деяких випадках не лише дією, а й бездіяльністю – невжиттям заходів щодо запобігання руйнівному впливу на майно кліматичних, біологічних та інших чинників (наприклад вологості, шкідників тощо, умисною негодівлею тварин, що призводить до їх загибелі) [9, с. 758]. З думкою О. І. Бойцова солідарна й А. В. Сакун [10, с. 101]. До речі, характеризуючи знищення або пошкодження чужого майна як злочину проти власності (ст. 194 КК), деякі автори (Н. О. Гуторова, П. С. Матишевський) допускають можливість вчинення такого злочину у формі бездіяльності [11, с. 119; 12, с. 169]. На нашу думку, не можна виключати, що суспільно небезпечне діяння в складі умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу також може бути виражене не лише в дії (хоч вона, як свідчить судова практика, є типовим видом діяння в цьому злочині), а й у бездіяльності. На цій підставі формулювання, використане законодавцем у ч. 2 ст. 347 КК «Ті самі дії, вчинені шляхом...», доцільно замінити на «Ті самі діяння, вчинені шляхом...». При цьому важливо підкреслити, що кримінальній відповідальності за бездіяльність у даному випадку можуть підлягати лише такі особи, які зобов'язані були й мали можливість запобігти руйнуванню майна працівника правоохоронного органу [8, с. 141].

Іноді в конструкції складу злочину або через особливості конкретного злочину поняттям «дія» охоплюється фактично кілька дій винного, коли фізично можна поділити діяльність

злочинця на кілька епізодів. Знищення (пошкодження) майна працівника правоохоронного органу також може виражатися в суспільно небезпечному діянні, що фактично складається з кількох актів злочинного руйнуючого впливу на предмет, тобто набувати вигляду продовжуваного злочину (згідно із ч. 2 ст. 32 КК таким є злочин, який складається з двох або більше тотожних діянь, об'єднаних єдиним злочинним наміром). Учинення злочину, передбаченого ст. 347 КК, у формі продовжуваного, можливе у двох варіантах. По-перше, злочинна діяльність з пошкодження майна правоохоронця може складатися із об'єднаних єдиним злочинним наміром двох або більше тотожних діянь, що є виконанням лише одного виду дії, вказаної в ст. 347 КК. Наприклад, в одному з вироків місцевого суду вказано, що підсудний «підійшовши до машини, якою приїхали працівники міліції, ... розбив ланцюгом дві передні фари, стукнув декілька разів ногою по крилах автомобіля» [13]. У наведеному прикладі майно, яке перебувало у віданні працівників правоохоронного органу (легковий автомобіль), було пошкоджене кількома послідовними діями злочинця. По-друге, оскільки в об'єктивну сторону складу передбаченого в ст. 347 КК злочину включено дві альтернативні дії (знищення, пошкодження), то діяння в складі такого продовжуваного злочину можуть і не збігатися. Такий злочин матиме місце, наприклад, якщо винна особа спочатку пошкодила, а потім, продовжуючи свої злочинні дії, знищила вже пошкоджене нею майно працівника правоохоронного органу (чи будь-кого з його близьких родичів) – за умови, що ці діяння об'єднані єдиним умислом та мають єдину мету [14, с. 42–44].

Крім з'ясування соціальних та операційних особливостей суспільно небезпечного діяння в складі передбаченого ст. 347 КК злочину, слід зупинитися й на змістовій характеристиці видів цього діяння. У теорії кримінального права та в судовій практиці під *знищенням* майна зазвичай розуміють приведення його в повну непридатність, що виключає можливість використання його за призначенням, а під *пошкодженням* – зменшення його господарської цілості, яка може бути відновлена ремонтом (реставрацією) пошкодженого майна [15, с. 233]. Подібна думка висловлена Пленумом Верховного Суду України, який в п. 13 Постанови «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів» знищення майна ха-

рактеризує як приведення його у повну непридатність до використання за цільовим призначенням. Внаслідок знищення майно перестає існувати або повністю втрачає свою цінність. Пошкодженням майна Пленумом Верховного Суду визнаються погіршення якості, зменшення цінності речі або приведення її на якийсь час у не придатний для використання за цільовим призначенням стан [16].

Подібні висновки зроблено з приводу зазначеного питання багатьма вітчизняними й зарубіжними дослідниками. Так. П. С. Матишевський, М. Й. Коржанський, М. І. Мельник, Г. Л. Кригер, В. П. Ємельянов, М. І. Панов, В. І. Бояров вказують, що знищення означає приведення майна в повну непридатність, що виключає його використання за цільовим призначенням. У результаті воно припиняє існування або повністю втрачає споживчу чи економічну цінність (спалювання речі, викидання вантажу в море, випускання газу зі спеціальної ємності тощо). Пошкодження ж передбачає погіршення якості, цінності предметів. При цьому майно продовжує існувати, але ушкодження ускладнюють його цільове використання [1, с. 178; 3; 12, с. 170; 17, с. 98; 18, с. 584; 19, с. 504; 20, с. 171, 172].

Інші автори знищення майна визначають як його ліквідацію або приведення в непридатність, коли майно не підлягає відновленню, а пошкодження – як неможливість повноцінного використання майна, функціональні властивості якого, однак, можуть бути відновлені шляхом ремонту [21, с. 220]. Однак слід зауважити, що в цьому разі не згадано таку специфічну форму псування майна, як виведення його з господарського обігу, при якому воно, проте, фізично не перестає існувати (прикладом такого діяння є викидання речі в таке місце, коли майно перестає бути доступним для використання).

Більш розгорнуту характеристику зазначених діянь пропонує П. Г. Пономарьов. Знищення майна він характеризує як такий зовнішній вплив на матеріальні предмети, в результаті якого вони припиняють своє фізичне існування або приводяться у повну непридатність для використання за цільовим призначенням. Знищення, на думку вказаного автора, може привести до повної руйнації майна (шляхом спалювання, руйнування, розчинювання в кислоті тощо) або ж приведення його в такий стан, коли воно повністю втрачає свою якісну визначеність та корисні властивості. Особливість знищення полягає в тому, що річ не може бути відновлена шляхом ремонту або реставрації і повністю

виводиться з господарського обігу. Пошкодженням майна вказаний автор визнає таку зміну властивостей предмета, при якій істотно погіршується його корисність і річ стає частково чи повністю непридатною для її господарського чи іншого цільового використання [22, с. 136, 137].

Слід погодитися з думкою О. І. Бойцова, що «знищення», «пошкодження» – це діяння споріднені, але вони характеризують різний ступінь псування майна [3, с. 758]. Тому для правильної кваліфікації злочину за ст. 347 КК та визначення ступеня небезпеки вчиненого (що є важливим для визначення міри кримінальної відповідальності за скоєне) важливими є критерії відмежування знищення від пошкодження. Як свідчить аналіз наукової літератури, таким критерієм, на думку переважної більшості авторів, є відносність негативних змін у предметі злочину – відворотність або тимчасовість шкоди. Наприклад, Е. С. Тенчов та В. С. Устинов наголошують, що відмінність між знищенням і пошкодженням майна полягає в тому, що при знищенні втрачаються споживчі властивості та економічна цінність останнього, а при пошкодженні це відбувається частково або тимчасово, а саме майно може бути відновлене шляхом ремонту [23, с. 256]. О. І. Бойцов зазначає, що при знищенні майно не підлягає відновленню, а при пошкодженні не виключається його відновлення за умови відповідних витрат праці й матеріалів [9, с. 758].

У цілому ж на підставі узагальнення наукових позицій, висловлених з приводу кримінально-правового аспекту аналізованого діяння, а також з урахуванням характеру його суспільної небезпечності, можна сформулювати по-

няття, що визначають зміст суспільно небезпечного діяння як ознаки об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 347 КК: **знищення майна працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів** – це зумовлений виконанням вказаним працівником службових обов'язків суспільно небезпечний та протиправний руйнуючий вплив на його майно чи майно його близьких родичів, а так само невжиття заходів до збереження вказаних предметів, що здатне привести до припинення їх фізичного існування або незворотно виводить їх із господарського обігу. **Пошкодження майна працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів** – це зумовлений виконанням вказаним працівником службових обов'язків суспільно небезпечний та протиправний руйнуючий вплив на його майно або невжиття заходів до його збереження, що частково або тимчасово перешкоджає можливості користуватися ним за його цільовим призначенням.

Проведене дослідження, як уявляється, дозволило виявити низку соціально-правових, операційних та змістовних особливостей суспільно небезпечного діяння як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу (ст. 347 КК) та запропонувати низку теоретично і практично значущих висновків, що можуть бути використані в процесі подальшого вдосконалення вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність у частині забезпечення захисту відносин правоохоронної діяльності, практики його застосування, а також подальшого розвитку доктрини кримінального права.

Список використаної літератури

1. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Х. : Право, 2010. – 608 с.
2. Коржанский Н. И. О преступлениях и собственности / Н. И. Коржанский // Юридическая практика. – 1996. – № 11–12. – С. 12–16.
3. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів проти особи та її власності / М. Й. Коржанський. – К. : Юрінком, 1996. – 143 с.
4. Давидович І. І. Кримінально-правова охорона представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / І. І. Давидович. – К., 2007. – 20 с.
5. Малинин В. Б. Объективная сторона преступления / В. Б. Малинин, А. Ф. Парфенов. – СПб. : Изд-во Юрид. ин-та, 2004. – 301 с.
6. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, Л. М. Кривоченко та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – [3-є вид., перероб і допов.]. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 496 с.
7. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко та ін. ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. – Вид. 2-ге, перероб. та допов. – К. : Атіка, 2008. – 712 с.
8. Осадчий В. І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності : монографія / В. І. Осадчий. – К. : Атіка, 2004. – 336 с.

9. Бойцов А. И. Преступления против собственности / А. И. Бойцов. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. – 775 с.
10. Сақун А. В. Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження майна : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Сақун Анна Вікторівна. – К., 2010. – 224 с.
11. Гугорова Н. А. Уголовное право Украины. Особенная часть : конспект лекций / Н. А. Гугорова. – Харьков : Одиссей, 2003. – 320 с.
12. Матьшевский П. С. Преступления против собственности и смежные с ними преступления / П. С. Матьшевский. – К. : Юринком, 1996. – 240 с.
13. Архів Млинівського районного суду Рівненської області. Справа № 1-57/09. – [12 трав. 2009 р.].
14. Зінченко І. О. Множинність злочинів: поняття, види, призначення покарання : монографія / І. О. Зінченко, В. І. Тютюгін ; за заг. ред. В. І. Тютюгіна. – Х. : Фінн, 2008. – 336 с.
16. Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 черв. 1992 р. № 8 // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: 1963–2010 р.р. / уряд.: Гугорова Н. О., Житний О. О. – Х. : Одиссей, 2011. – С. 255–264.
17. Смелянов В. П. Кваліфікація злочинів проти власності : навч. посіб. / В. П. Смелянов. – Х. : Рубікон, 1996. – 112 с.
15. Наумов А. В. Российское уголовное право : курс лекций : в 2 т. Т. 2. Особенная часть / А. В. Наумов. – М. : Юрид. лит., 2004. – 832 с.
18. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України : у 2 т. Т. 1 / за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. – 3-тє вид., перероб. та допов. – К. : Алерта ; КНТ ; Центр учбов. л-ри, 2009. – 964 с.
19. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – [5-тє вид., перероб. та допов.]. – К. : Юрид. думка, 2008. – 1216 с.
20. Российское уголовное право. Особенная часть / под ред. В. Н. Кудрявцева, А. В. Наумова. – М. : Юрист, 1997. – 496 с.
21. Уголовное право России : учеб. для вузов : в 2 т. Т. 2. Особенная часть / под ред. А. Н. Игнатова и Ю. А. Красикова. – М. : НОРМА, 1998. – 808 с.
22. Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть / под ред. Л. В. Иногамовой-Хегай, А. И. Рарога, А. И. Чучаева. – М. : Инфра-М ; Контракт, 2005. – 742 с.
23. Практикум по уголовному праву : учеб. пособие / под ред. Л. Л. Кругликова. – М. : БЕК, 1997. – 501 с.

Надійшла до редколегії 22.07.2011

**ГОРБУНОВ В. А. ОБЩЕСТВЕННО ОПАСНОЕ ДЕЯНИЕ В СТРУКТУРЕ
ОБЪЕКТИВНОЙ СТОРОНЫ УМЫШЛЕННОГО УНИЧТОЖЕНИЯ
ИЛИ ПОВРЕЖДЕНИЯ ИМУЩЕСТВА СОТРУДНИКА ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОГО
ОРГАНА (СТ. 347 УГОЛОВНОГО КОДЕКСА УКРАИНЫ)**

Проанализированы проблемы содержания общественно опасного деяния как признака объективной стороны умышленного повреждения или уничтожения имущества, которое принадлежит сотруднику правоохранительного органа или его близким родственникам в связи с выполнением этим сотрудником служебных обязанностей. Определены социально-правовые и операционные особенности и формы такого деяния, формулируются рекомендации по усовершенствованию положений ст. 347 Уголовного кодекса и практики ее применения.

**GORBUNOV V. SOCIALLY DANGEROUS ACTION IN THE STRUCTURE OF
OBJECTIVE SIDE OF INTENTIONAL DESTRUCTION OR DAMAGE OF PROPERTY
THAT IS IN THE POSSESSION OF A LAW-ENFORCEMENT WORKER (ARTICLE 347
OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE)**

The problem of the content of socially dangerous action as a feature of objective side of intentional destruction or damage of property that is in the possession of a law-enforcement worker or his/her relatives in connection with performing his/her professional functions are analyzed. Social and legal and operational peculiarities and forms of such action are defined; suggestions as to perfection of the provisions of Article 347 of the Criminal Code and practice of its application are formulated.